

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ректор

Олександр ГАЛИЧ

«0» квітня 2024 р.

ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
за ступенем вищої освіти магістр
освітньо-професійними програми
Еколого-економічне рослинництво та
Насінництво і насіннезнавство
спеціальності 201 Агрономія
галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство
на 2024 рік

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
АГРОТЕХНОЛОГІЙ, СЕЛЕКЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

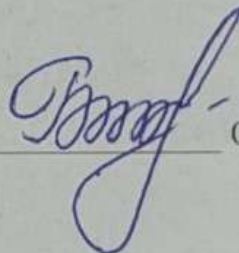
ПОЛТАВА – 2024

Програму підготували викладачі навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології.

МАРЕНИЧ Микола	директор навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології
МАРІНІЧ Любов	заступник директора навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології
БАРАБОЛЯ Ольга	голова Ради з якості вищої освіти спеціальності Агронімія, доцент кафедри рослинництва
ГАНГУР Володимир	завідувач кафедри рослинництва
ТИЩЕНКО Володимир	завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики
ПОСПЄЛОВ Сергій	завідувач кафедри землеробства і агрохімії ім. В. І. Сазанова
БІЛЯВСЬКА Людмила	професор кафедри селекції, насінництва і генетики

Схвалено головою ради з якості вищої освіти спеціальності Агронімія «19» березня 2024 року, протокол № 7.

Голова ради з якості вищої освіти спеціальності Агронімія

Ольга БАРАБОЛЯ

ВСТУП

Фахове випробування, як форма вступного випробування для вступу на основі здобутого ступеня, передбачає перевірку відповідності знань, умінь і навичок вступників програмним вимогам, з'ясування компетентності та оцінка ступеня підготовленості вступників для здобуття ступеня вищої освіти Магістр за освітньо-професійною програмою Еколого-економічне рослинництво та освітньо-професійною програмою Насінництво і насіннезнавство спеціальності 201 Аграрні науки та продовольство.

Завданням фахового випробування є виявлення у вступників спеціальних знань і практичних навичок з комплексу спеціальних агрономічних навчальних дисциплін для підготовки освітнього ступеня Магістр за освітньо-професійною програмою Еколого-економічне рослинництво та освітньо-професійною програмою Насінництво і насіннезнавство спеціальності 201 Аграрні науки та продовольство.

Для вступників цей комплекс включає дисципліни: землеробство; рослинництво з основами програмування; селекцію і насінництво польових культур.

Вступник повинен знати:

- завдання з селекції та насінництва в сучасних умовах;
- теоретичні засади та методи селекції;
- суть селекційного процесу;
- сортовипробування під час створення сорту та методика проведення Державної кваліфікаційної експертизи (ДКЕ);
- занесення нових сортів до Реєстру сортів рослин України;
- організацію та технологію насінництва;
- сортовий контроль якостей насіння та посівів;
- документацію сортового насіння;
- завдання та тенденції розвитку рослинницької галузі в Україні;
- господарське значення, різноманітність використання, поширення та потенціали урожайності культур і приклади їх високої реалізації у виробництві;
- еколого-біологічні та агрохімічні основи їх вирощування;
- прогресивні технології вирощування високих та екологічно чистих урожаїв культур у різних ґрунтово-кліматичних умовах України;
- вимоги державного стандарту щодо якості рослинницької продукції та шляхи її поліпшення;
- заходи щодо зменшення до мінімуму втрат урожаю при збиранні, транспортуванні, післязбиральній обробці та зберіганні.
- фактори життя рослин, закони землеробства;
- роль рослин, добрив, механічного обробітку у відновленні біологічних, агрофізичних і агрохімічних факторів родючості ґрунтів;
- особливості боротьби з бур'янами;
- агрономічне, організаційно-економічне значення сівозміни;
- попередники основних культур у сівозмінах;
- наукові основи, завдання і прийоми обробітку ґрунту.

Вимоги до здібностей і підготовленості вступників. Для успішного засвоєння програми підготовки освітнього ступеня Магістр за освітньо-професійною програмою Еколого-економічне рослинництво та освітньо-професійною програмою Насінництво і насіннезнавство спеціальності 201 Агронімія галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство вступники повинні мати фундаментальну гуманітарну, загальнонаукову, спеціальну та практичну підготовку, досконало володіти своєю спеціальністю, оновлювати і збагачувати свої знання, вміти на практиці застосовувати сучасні економічні методи управління та технології вирощування сільськогосподарських культур. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

Характеристика змісту програми. Програма фахового випробування охоплює коло питань, які в сукупності характеризують вимоги до знань, умінь і навичок особи, яка бажає навчатись в ПДАУ з метою одержання ступеня вищої освіти Магістр за освітньо-професійною програмою Еколого-економічне рослинництво та освітньо-професійною програмою Насінництво і насіннезнавство спеціальності 201 Агронімія галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство.

Порядок проведення фахового випробування визначається «Положенням про приймальну комісію Полтавського державного аграрного університету».

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

Для вступників передбачається виконання письмового фахового тестового випробування, яке об'єктивно визначає їх рівень підготовки.

Вступне письмове фахове тестове випробування проводяться у вигляді вибору правильних відповідей на поставленні запитання.

Оцінювання здійснюється за шкалою від 100 до 200 балів (табл. 1).

Таблиця 1

ТАБЛИЦЯ

відповідності тестових балів, отриманих за виконання завдань фахового іспиту під час вступу на навчання для здобуття ступеня вищої освіти магістр рейтинговій оцінці за шкалою 100-200 балів

Тестовий бал	Рейтингова оцінка 100-200	Тестовий бал	Рейтингова оцінка 100-200	Тестовий бал	Рейтингова оцінка 100-200
0	не склав	17	112	34	156
1	не склав	18	115	35	158
2	не склав	19	118	36	160
3	не склав	20	121	37	162
4	не склав	21	124	38	164
5	не склав	22	127	39	167
6	не склав	23	130	40	170
7	не склав	24	133	41	173
8	не склав	25	136	42	176
9	не склав	26	139	43	179
10	не склав	27	142	44	182
11	не склав	28	144	45	185
12	не склав	29	146	46	188
13	100	30	148	47	191
14	103	31	150	48	194
15	106	32	152	49	197
16	109	33	154	50	200

Для кожного вступника передбачається 50 тестових завдань. По кожному завданню передбачається 4 варіанти відповіді, з яких вступник повинен вибрати правильну. Максимальна кількість балів, які вступник може набрати за виконання тестових завдань становить 200 балів.

Приймальна комісія допускає до участі у конкурсному відборі для вступу на навчання, які при складанні фахового вступного випробування отримали не менше 100 балів.

Тривалість фахового вступного випробування – 1 година.

ЗМІСТ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ В РОЗРІЗІ ДИСЦИПЛІН

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ЗЕМЛЕРОБСТВО»

Тема 1: Будова і об'ємна маса ґрунту

Будова і об'ємну маса ґрунту. Ґрунтові агрегати та механічні елементи. Загальна пористість ґрунту. Величина загальної пористості. Будова орного шару ґрунту. Об'ємна маса ґрунту.

Тема 2: Структурний стан ґрунту

Структура ґрунту. Ґрунтовий агрегат. Структурність ґрунту. На агрегатний стан ґрунту. Поняття структури ґрунту – морфологічне і агрономічне. Найпоширенішим методом визначення агрегатного складу ґрунту в лабораторії – метод М.І. Саввінова.

Тема 3: Механічний склад ґрунту

Механічний склад ґрунту. Механічними елементами. Фізичні властивості і хімічний склад. Агрономічні властивості ґрунту.

Тема 4: Вологість ґрунту

Водний режим ґрунту. Вологість ґрунту. Агрогідрологічні константи вологи в ґрунті: непродуктивна волога, продуктивна волога, вологість стійкого в'янення, найменша вологоємність, повна вологоємність, капілярна вологоємність. Методів визначення вологості ґрунту.

Тема 5: Сумарне водоспоживання. Коефіцієнт водоспоживання

Сумарне водоспоживання і коефіцієнт водоспоживання для сільськогосподарських культур. Результати динамічного визначення вологості й щільності (об'ємної маси) ґрунту.

Тема 6: Однорічні, дворічні, багаторічні бур'яни

Бур'яни. Не паразити однорічні. Біологічні групи: ефемери, ярі, озимі та зимуючі. Ярі ранні та ярі пізні, озимі, зимуючі, бур'яни. Не паразити дворічні. Біологічні групи: справжні і факультативні. Не паразити багаторічні. Поділ на коренепаросткові, кореневищні, коренестрижневі, коренемичкуваті, китицекореневі, цибулинні, бульбові, повзучі. Представники. Заходи боротьби.

Тема 7: Морфологічні ознаки сходів бур'янів. Засміченість ґрунту насінням бур'янів. Прогноз забур'яненості посівів

Визначення видового складу насіння бур'янів. Засміченість товарного зерна. Вид бур'янів за морфологічними ознаками насіння. Оцінка забур'яненості. Кількісні, або інструментальні методи обліку бур'янів. Візуальні (окомірні) методи оцінювання забур'яненості полів. Чотири методи обліку забур'яненості. Карта засміченості ґрунту насінням бур'янів.

Тема 8: Система обробітку ґрунту під сільськогосподарські культури залежно від попередника

Обробіток ґрунту. Система обробітку ґрунту. Системи: основний обробіток, передпосівний, післяпосівний обробіток ґрунту під певну культуру, обробіток ґрунту в сівозміні. Оцінка якості польових робіт. Система основного обробітку ґрунту під озимі та ярі культури залежно від попередника. Ерозія та протиерозійний обробіток.

Тема 9: *Методика проектування посівних площ та принципи складання ланок і схем сівозмін*

Ланка сівозміни. Схема сівозміни. Складання схем сівозмін. Проект схеми сівозмін. Чергування культур в сівозміні. Економічна оцінка сівозміни. Потоково-групове використання техніки. Спеціалізовані сівозміни. Екологічна оцінка сівозмін.

Список рекомендованої літератури

1. Гудзь В. П., Примак І. Д., Будьонний Ю. В., Танчик С. П. Землеробство : підручник. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 464 с.
2. Гудзь В.П.,Рибак М.Ф., Танчик С. П. Екологічні проблеми землеробства. Житомир. 2010. 706 с.
3. Загальне землеробство : підручник / В.О. Єщенко. Київ : Вища освіта, 2004. 336 с.
4. Землеробство: підручник. 2-ге вид. перероб та доп. / за ред.. В.П. Гудзя. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 524 с.
5. Гудзь В.П., Лісовал А.П., Андрієєко В.О., Рибак М.Ф. Землеробство з основами ґрунтознавства і агрохімії. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 326 с.
6. Механічний обробіток ґрунту: історія, теорія, практика: навч. посіб. / І. Д. Примак та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2019. 425 с.
7. Примак І., Панченко О., Лозинська Т., Караульна В., Федорук Ю., Єзоровська Л., Покотило І., Хахула В. Землеробство. Вінниця: «Твори», 2020. 578 с.
8. Сівозміни : підручник /С.П.Танчик та ін. 2019. 365 с.
9. Фурман В. М., Троцюк В. С., Ковальчук Н. С. Землеробство : навч. посібн. Рівне : НУВГП, 2015. 357 с.

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «РОСЛИННИЦТВО»

Тема 1. Теоретичні основи рослинництва

Рослинництво - головна галузь сільськогосподарського виробництва. Сучасний стан рослинницької галузі в Україні. Розвиток рослинництва як науки і галузі сільськогосподарського виробництва. Поняття про культуру рослин. Пріоритет видатних вчених вітчизняної агрономії у розвитку наукових основ рослинництва. Екологічні та економічні принципи розміщення польових культур. Основні групи польових культур. Розміщення культур на ґрунтах із різними властивостями та рівнями родючості. Динаміка росту, фази, етапи, періоди, тривалість вегетаційного періоду рослин. Теорія водоспоживання. Біологічний і агрономічний контроль за ростом і розвитком посівів. Якість продукції рослинництва.

Тема 2. Основи насіннезнавства

Розвиток насіннезнавства в Україні та завдання контрольно-насінневої служби. Державні насінневі інспекції. Внутрішньогосподарський насінневий

контроль. Документи про якість насіння. Мета і завдання Міжнародної асоціації по насіннєвому контролю (ISTA). Вимоги до посівного матеріалу. Державний стандарт України (ДСТУ) на насіння. Фізіологічні й біологічні властивості насіння. Поняття про партію, контрольну одиницю. Документація партії і зразків. Відбір та оформлення середніх проб. Польова схожість насіння, якість сходів та шляхи їх підвищення.

Тема 3. *Зернові культури*

Загальна характеристика зернових культур: посівні площі та їх структура, розміщення по зонах, хімічний склад головної та побічної продукції, продовольча, кормова та сировинна цінність. Значення якості зерна і заходи, які стимулюють виробництво сильних та твердих пшениць, пивоварного ячменю, кращих сортів проса, гречки. Шляхи вирішення зернової проблеми. Морфологічні та біологічні особливості озимих та ярих зернових культур. Фази росту, стадії розвитку, етапи органогенезу. Вплив екологічних факторів та агротехнічних прийомів на ріст, розвиток, процеси формування урожаю і його якості, стійкість рослин до посухи, низьких та високих температур, підвищеної кислотності та засоленості ґрунту, вилягання тощо. Передзбиральне стікання зерна. Озимі хліба. Суть, особливості та мета інтенсивної технології. Ярі зернові хліба та круп'яні культури. Пізні ярі зернові культури.

Тема 4. *Зернові бобові культури*

Значення зернових бобових культур у збільшенні виробництва продовольчого зерна і вирішенні проблеми кормового білка. Хімічний склад зерна, соломи та зеленої маси. Симбіоз бобових культур і бульбочкових бактерій. Агротехнічне і організаційно-господарське значення зернових бобових культур. Горох. Соя. Квасоля. Люпин. Сочевиця. Чина, нут. Кормові боби. Інтенсивна технологія вирощування.

Тема 5. *Коренеплоди та бульбоплоди*

Стан та перспективи виробництва картоплі. Концентрація картоплярства навколо великих міст і промислових центрів. Вимоги картоплі до умов вирощування. Особливості росту і розвитку. Утворення і формування бульб. Організація і застосування інтенсивної технології. Зональні особливості у підготовці ґрунту. Особливості вирощування ранньої картоплі. Літні посадки картоплі на півдні. Особливості вирощування картоплі із застосуванням елементів голландської, астраханської технологій. Інтенсивна технологія вирощування. Кормові буряки. Використання та кормова цінність. Висока продуктивність. Поширення в Україні. Біологічні особливості та вимоги до факторів урожайності. Інтенсивна технологія вирощування.

Список рекомендованої літератури

1. Зінченко О.І., Салатенко В.Н., Білоножка М.А. Рослинництво : підручник. Київ : Аграрна освіта, 2001. 590 с.
2. Каленська С.М., Єрмакова Л.М., Паламарчук В. Д., Поліщук І.С. Системи сучасних інтенсивних технологій у рослинництві : підручник. Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2015. 448 с.

3. Куценко О.М., Дмитришак М.Я., Ляшенко В.В. Найпоширеніші сільськогосподарські культури України. Зернові колосові, бобові. Бульбоплоди : навчальний посібник. Полтава: ФОП Говоров С.В., 2015. 80 с.
4. Лихочвор В.В., Петриченко В.Ф. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. 120 культур : навч. посіб. 4-е вид. Львів : НВФ «Українські технології», 2014. 1040 с.
5. Мазур В. А., Паламарчук В. Д., Поліщук І.С. Новітні агротехнології у рослинництві. Вінниця. 2017. 588 с.
6. Мазур В.А., Поліщук І.С., Телекало Н.В., Мордванюк М.О. Рослинництво : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Друк», 2020. 352 с.
7. Рослинництво : навчальний посібник / за ред. О.Я. Шевчука. Київ : ЗАТ Віпол, 2005, 502 с.
8. Мельник С.І., Муляр О.Д., Кочубей М.Й., Іванцов П.Д. Технологія виробництва продукції рослинництва : навч. посіб. Київ : Аграрна освіта, 2010. 282 с
9. Екологічні проблеми землеробства : підручник / І. Д. Примака. К.: Центр учбової літератури, 2010. 456 с.
10. Поліщук І.С. Насіння сільськогосподарських культур : навчальний посібник для студентів денної форми навчання спеціальності 6.130100 «Агронісія». Миколаїв : МДАУ, 2009. 94 с.
11. Мазур В.А., Поліщук І.С., Телекало Н.В., Мордванюк М.О. Рослинництво Навчальний посібник : «Вінниця: Видавництво ТОВ «Друк». 2020. 352 с.

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «СЕЛЕКЦІЯ ТА НАСІННИЦТВО ПОЛЬОВИХ КУЛЬТУР»

Тема 1. Шляхи прискорення селекційного процесу

Метод стерильних тканин та кліток. Використання розмноження *in vitro*. Одержання безвірусного матеріалу (на прикладі картоплі). Генетична інженерія на рівні клітини. Генна інженерія.

Тема 2. Завдання та принципи організації і ведення селекційного процесу у польових культур

Способи підвищення точності досліду, селекційних посівів і сортовипробування. Селекційні сівозміни. Техніка робіт в розсадниках селекційного процесу. Види розсадників. Сортовипробування в селекційній установі

Тема 3. Державне сортовипробування

Організація державного сортовипробування згідно Закону України „Про насіння і садивний матеріал” та Закону „Про охорону прав на сорти рослин”.

Державна служба з охорони прав на сорти рослин і її підрозділ Український інститут експертизи сортів рослин проводять експертизу рослин на відповідність критеріям охороноздатності, визначають ВОС-тест.

Сортодослідні станції і обласні експерт центри, які є підрозділами Державної служби з охорони прав на сорти рослин, у різних еколого-географічних зонах України оцінюють сорти впродовж трьох років на врожайність і якість продукції, стійкість до ураження хворобами та шкідниками. Кращі сорти рекомендують для занесення в „Реєстр сортів рослин України”

Тема 4. Вихідний матеріал сортів польових культур

Вихідний матеріал. Групи, на які умовно поділяють вихідний матеріал. Вихідний матеріал об'єднаний поняттям „сформовані популяції”. Цінність сформованих популяцій в селекції нових сортів. Вихідний матеріал, який відноситься до спеціально створюваного. Значення гібридизації (внутрішньовидової і віддаленої), мутагенезу, поліплоїдії, інбридингу, біотехнологічних методів в селекції нових сортів і гібридів. Види вихідного матеріалу, які переважають у сучасній селекції різних культур.

Тема 5. Принципи розробки моделі майбутнього сорту

Принципи підходу до створення моделі майбутнього сорту. Елементи, покладені в основу аналізу екологічних факторів зони вирощування майбутнього сорту. Основні параметри майбутнього сорту.

Тема 6. Методи масового добору у само- і перехреснозапильних культур

Стан популяції рослин та забезпеченість ефективності добору. Показники, за якими ведеться добір. Переваги і недоліки масового добору. Модифікації масового добору. Принцип і призначення одноразового масового добору. Принцип і призначення багаторазового масового добору. Принцип і призначення безперервного масового добору.

Тема 7. Методи індивідуального добору у само- і перехреснозапильних культур

Суть індивідуального добору. Переваги індивідуального добору перед масовим добром. Модифікації індивідуального добору для самозапильних культур. Модифікації індивідуального добору для перехреснозапильних культур. Принцип і застосування методу пересівів. Принцип і застосування методу педігрі. Принцип і застосування індивідуально-родинного добору. Принцип і застосування родинно-групового добору. Принцип і застосування методу половинок (резервів).

Тема 8. Техніка гібридизації рослин пшениці, гороху, кукурудзи

Відмінність синтетичної селекції від аналітичної. Складність добору батьківських форм для схрещування, її подолання. Методи штучного запилення рослин при гібридизації. Основні операції, що виконуються при гібридизації пшениці, гороху, кукурудзи.

Тема 9. Продуктивність і урожайності селекційного матеріалу

Терміни «продуктивність», «урожайність», «урожай», «елементів структури урожайності» певної культури. Методи оцінки продуктивності і урожайності. Принцип методу суцільного обліку. Принцип методу пробних ділянок. Визначення біологічної урожайності.

Тема 10. Плану селекційного процесу певної культури

Поняття селекційний процес. Схема селекційного процесу. Види селекційних посівів відомі у селекційному процесі. Основні умови розміщення селекційних посівів. Основні елементи розрахунку площі колекційного чи

селекційного розсадника. Основні елементи розрахунку площі попереднього чи конкурсного сортовипробування. Розрахунок площі контрольного розсадника.

Список рекомендованої літератури

1. Васильківський С.П. Селекція і насінництво польових культур : підручник. Біла Церква, 2016. 376 с.
2. Молоцький М.Я., Васильківський С.П., Князюк В.І., Власенко В.А. Селекція і насінництво сільськогосподарських культур: Підручник. Київ : Вища освіта, 2006. 458 с.
3. Мазур О.В., Мазур О.В., Лозінський М.В. Селекція та насінництво польових культур : навчальний посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 348 с.
4. Макрушин М.М., Макрушина Є.М. Насінництво : підручник. Сімферополь: ВД. «Аріал», 2011. 476 с.
5. Молоцький М. Я., Васильківський С. П., Князюк В. І. «Селекція та насінництво польових культур» : практикум. Б-Ц, 2008. 192 с.
6. Насінництво з основами селекції : навчальний посібник / М.М. Донець. К., 2007. 337 с.
7. Січняк О. Л. Генетика з основами селекції рослин : навч. посіб. / О. Л. Січняк. Одеса. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2022. 190 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
Критерії оцінки фахового випробування	5
Зміст фахового випробування в розрізі дисциплін	6
Навчальна дисципліна «Землеробство»	6
Навчальна дисципліна «Рослинництво з основами програмування»	7
Навчальна дисципліна «Селекція та насінництво польових культур»	9